

Gazeta Ilustrată

COLABOREAZĂ:

Alex. Bărbat
V. Beneş
Ştefan Bezdechi
Olimpiu Boitoş
Alex. Borza
D. Braharu
I. Crăciun
I. Chelcea
V. Copilu-Chiatră
Al. Doboşi
Ion Gherghel
V. Motogna
Mihail Macrea
Tiberiu Morariu
Ştefan Meteş
Sept. Popa
George Sbârcea
etc. etc.

Director:
PETRU BORTEŞ

PREȚUL: 20 LEI

Gazeta Ilustrată

LITERARĂ • ECONOMICĂ • SOCIALĂ

Redacția și administrația: Cluj, Strada Rugului No. 44/a.

Apare lunar • Director-editor: Petru Bortș

Inscrisă sub No. 49 în Registrul Publicațiilor Periodice al Tribunalului Cluj

Approbat de Primăria Municipiului Cluj sub No. 18304/1932 și de Corpul VI Armată sub No. 24325/1938

Abonamente de încurajare Lei 2000
Autorități, instituții Lei 1000
Particulari Lei 200
Un exemplar Lei 20
 În străinătate dublu. Abonamentele se plătesc înainte

Manuscrisele și fotografiile primite la revistă nu se inapoiază

Cărțile, revistele, ziarele etc., primite la redacție, se vor nota în bibliografia revistei

Secția reclame: Primește anunțuri, inserate etc., pe lângă prețurile cele mai moderate

Foto-colaboratori:

Fotofilm, Cluj, Strada Regina Maria 6

Florescu, Cluj, Strada Regina Maria 32

Splendid (Mircea Juga). Poiana-Sibiului

Kovács, Oravița

PUBLICAȚIILE REVISTEI „GAZETA ILUSTRATĂ”

VOLUME APĂRUTE:

Dr. Emanuil Anca: „Slănicul Moldovei și apele sale” cu 11 ilustrațiuni, planul turistic al împrejurimilor, 20 pagini Lei 5.
Al. Bărbat: „Aspecte din Țara Oltului”.
V. Beneș: „Bouquet, Raffet, Lancelot”. Desene privitoare la principatele Române din Colecția „G. Sion” cu 56 reproduceri. Ediția I epuizată. În lucru Ediția II-a, 32 pagini mari, hârtie velină lei 100.
 Pinacoteca „V. Cioflec” din Cluj. Prezentare critică cu 25 reproduceri, 18 pagini lei 30.
Ștefan Bezdechi: „V. Părvani în Memoriam”, 8 pagini.
Olimpiu Boitoș: „Periodice Ardelene în răstimp de o sută de ani”.
Dumitru Braharu: „M. S Regele Carol al II-lea și Cercetașii din Războiul pentru întregirea neamului”.
Petru Bortș: „Călăuza orașului Cluj”. Partea I. Ediția III-a cu un plan al orașului, format mic 32 pagini, lei 40.
 „Călăuza orașului Cluj și a împrejurimilor, 342 pagini, 38 ilustrațiuni, 3 hărți, format de buzunar, lei 70.
 „Indicatorul alfabetic al localităților din județul Cluj”, român-maghiar, maghiar-român, cu harta jud. lei 40.
 „Harta generală a municipiului Cluj”, format mare, în 8 culori, Ed. IV-a, lei 100; necolorată lei 60, cu indicator alfabetic al străzilor român-maghiar, format mic, necolorat lei 20.
 „Gazeta Ilustrată” anii 1932/1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938 și 1939. broșată lei 200, în pânză lei 250.
Alex. Borza: „Grădina Botanică” din Cluj.

Ion Chelcea: „Muzeul Etnografic al Ardealului, Cluj”, cu ocazia reorganizării și inaugurării din Iunie 1937 cu ilustrațiuni. Rezumat francez-german.

„Literatură populară română contra dominației maghiare în Ardeal”, cu 7 clișee în text, 30 pagini lei 20.

I. Crăciun: „Baba Novac, Generalul lui Mihai Viteazul”, 30 pagini, 12 clișee, dintre care unul colorat; hârtie velină, lei 20.

Alexandru Doboși: „Abisinia”. Conflictul Italo-Abisinian, 8 pagini. Una hartă în culori, ilustrațiuni, format mare lei 20.
 „Roma Aeterna” (articole), cu 19 ilustrațiuni. Format mic, lei 20.

Ion Gherghel: „Viața muzicală în Ardealul de după unire” Partea I. „Activitatea Operei Române din Cluj, 1919—1939”.

Dr. Mihail Macrea: „Institutul de studii clasice”. O scurtă prezentare a activității și a colecțiilor sale, 22 pagini, 30 ilustrațiuni; rezumat francez lei 40.

Nistor Metes ing.: „Uzinele Electrice Cluj, S. A. în Regie Mixtă 1906—1936 cu numeroase ilustrațiuni”. Planul Clujului, schițe etc. 64 pag, lei 20.

Tiberiu Morariu: „Profesorul Emanuel de Matonne la Cluj și în Munții Apuseni”, cu 11 ilustrațiuni și o hartă în text lei 10.
 „Țara Maramureșului în lumina literaturii științifice”.

Morabito Iosephus: „Epigramatum Liber”. 28 pag

Iosif E. Naghiu: „Bio-Bibliografia lui Vasile Părvan 1882—1927”, cu fotografia, lei 20.

„Muzeul Eparhiei ortodoxe Române a Clujului, cu ilustrațiuni, 16 pagini, lei 20.

VOLUME ÎN CURS DE APARIȚIE:

Ștefan Metes: „Trecutul Românilor din orașul Cluj”.

V. Beneș: „Colegiul Academic din Cluj”.

Valeriu Sereidan: „Garda Națională Română a Marinarilor din Pola”.

Petru Bortș: „Voluntarii Români din Ardeal în Italia”.

„Dicționarul Istoric-Geografic-Administrativ al localităților din România”.

Nicolae Filip: „Desvoltarea tehnice în industria grafică”.

Ion Gherghel: „Viața Muzicală în Ardealul de după unire”. Partea II.

„Concertele și activitatea Academiei de Muzică din Cluj”.

„Viața Teatrală în Ardealul de după unire”. Activitatea Teatrului Național din Cluj.

Petre Petrinca: „Românii din Grecia”.

Titu Vale: „La Români din Pind”.

I. Stanciu: „Institutul de Mineralogie-geologie”.

Tib. Morariu: „Situția Geografică a orașului Cluj”.

Ion Breazu: „Clujul literar”.

I. Moga: „Institutul de Istorie Națională”.

G. Predescu: „Clima Clujului”.

I. Iencica: „Învățământul primar al Municipiului Cluj”.

Prof. Al. Bărbat: „Aspecte din Țara Oltului”.

Olimpiu Boitoș: „Clujul pitoresc”.

Căpitan Jianu: „Rolul și contribuția femeii în apărarea națională”.

* * * **Zaharia Bârsan** (Diverse art.)

Stăpânit-au Bulgarii asupra ținuturilor românești din nordul Dunării în timpul primului lor imperiu (679-1018)?

de: VICTOR MOTOGNA

INTRODUCERE

În Anuarul Institutului de istorie națională din Cluj (vol. VII), Dl A. Decei publică un temeinic studiu sub titlul: „Românii din veacul al IX-lea până în al XIII-lea, în lumina izvoarelor istorice armenesti”. Este o curajoasă încercare de a arunca o dâră de lumină în întunecul ce acopere trecutul nostru, începând din anul când legiunile romane au părăsit Dacia Traiană și care stăruie nepătruns și în ultimele patru veacuri de care se preocupă autorul. A izbutit Dl Decei în cercetarea grea pe care o întreprinde? La această întrebare n'aș putea da un răspuns categoric, dar chiar dacă acela ar fi să fie negativ, meritul lucrării rămâne prin metoda întrebunțată și prin faptul că pune la îndemâna cercetătorilor, în citate controlate, știrile vechi, precum și părerile autorilor moderni, privitoare la acea epocă îndepărtată, a cărei istorie e încă atât de controversată. De astă dată voi căuta să dovedesc, contrar concluziilor la care a ajuns Domnia-sa, că Bulgarii și-au întins stăpânirea asupra ținuturilor românești din stânga Dunării la începutul veacului al IX-lea și că această stăpânire a dăinuit până la începutul secolului al XI-lea.

Mărturisesc cu plăcere că studiul Dlui Decei mi-a ușurat munca, dispensându-mă de căutarea publicațiilor necesare la sprijinirea tezei pe care voi susține-o¹⁾.

I.

Din timpul când hoardele lui Asparuch s'au așezat în nord-estul Bulgariei de azi (679), nu avem nici o știre sigură despre vechea Dacie din nordul Dunării. În cursul unui secol și mai bine, Bulgarii au reușit să-și asigure o situație preponderentă în Peninsula Balcanică, să asimileze diferitele elemente împrăștiate în aceste regiuni și, slavizându-se ei înșiși, să întemeieze un vast imperiu, care cuprindea între hotarele sale cea mai mare parte din Macedonia și Albania, ajungând în apropierea Adrianopolului și Salonicului și pătrunzând până prin Thesalia și Epir.

Când în 803 pe tronul țarilor bulgari se urcă teribilul Krum, el începu să mărească imperiul în toate direcțiile, cu o rapiditate uluitoare, supunând, între alte seminții, pe Slavii din Valea Timocului și

pe cei din șesul muntean și din Banat, care trăiau aici amestecați cu Români.

„Puțin după aceasta se văzură constrânși să recunoască suveranitatea lor (a Bulgarilor) și cei din Valea Crișului, în șesul oriental al Ungariei actuale”²⁾.

Istoriografia modernă susține că Krum a cuprins o bună parte din teritoriul Daciei Traiane.

Dar oare a încetat această stăpânire a doua zi după expediția țarului cuceritor? Nu avem nici un motiv, pentru care să admitem acest lucru. Avântul Francilor, singurii care aveau interese în aceste părți în calitatea lor de vecini, a scăzut mult după moartea lui Carol-cel-Mare, sub urmașii lui slăbănogi și hărțuiți de dificultăți interne. Iar alt popor puternic nu s'a ivit aici, până la sosirea Ungurilor în ultimii ani ai veacului al IX-lea.

De altfel câtă vreme a trăit Krum, n'a putut fi vorba de abandonarea posesiunilor nord-dunărene, ci mai curând de lărgirea acelor spre Ardealul bogat în saline.

În 813, Bulgarii învingători au înaintat până la porțile Constantinopolului. Noul împărat bizantin, Leon Armeanul, numai cu mare greutate putu mântui capitala imperiului, dar Adrianopolul și Arcadio-polis (Lüle-Burgas) căzură în mâinile biruitorilor. Pentru imperiul grecesc, moartea lui Krum, întâmplată în 814, a venit ca un noroc deosibit. Urmașul lui Krum, Omurtag, n'a renunțat la cuceririle bulgare din stânga Dunării. După moartea tatălui său, primi oferta de pace a lui Leon Armeanul, încheind cu el un tratat cu condițiuni foarte favorabile, prin care obținea pentru Bulgaria Valea superioară a Mariței cu orașul Philippopolis, împingând hotarele imperiului până la Rhodope și Sacar. Omurtag avea nevoie de liniște la sud, ca să și poată îndrepta privirile spre miază-noapte. Slavii de curând supuși, din Valea Timocului și din Banatul Timișan se pregăteau să scuture jugul bulgar, căutând în acest scop, sprijinul Francilor³⁾. Amintirea luptelor ce avură loc în nordul Dunării ni s'a păstrat în inscripția elină a unui monument funerar, aflat în Bulgaria, pe care Omurtag l-a ridicat în cinstea eroului său credincios, Tarcanul Onegavon, care s'a înecat în apele Tisei, în cursul unei expediții⁴⁾. Se pare că

¹⁾ În ședința secției istorice a „Astrei” din 7 Febr. 1940 am făcut, cu acest titlu, o comunicare, asupra căreia a avut loc o discuție între specialiștii prezenți. Aici răspund și obiecțiilor care s'au ridicat cu acest prilej.

²⁾ L. Halphen, *Les Barbares*, Paris, 1936, p. 312. Cfr. și *The conversion of the Slavs*, in *Cambridge medieval history*, t. IV.

³⁾ Halphen, *o. c.*, p. 314.

⁴⁾ W. Tomaschek, in *Arch.-epigr. Mittheilungen aus Österr. Ung.*, XVII (1894, 200).

luptele cu Slavii nord-dunăreni s'au prelungit și sub urmașul lui Omurtag, Malamir (831—836).

La 836, tronul bulgar fu ocupat de viteazul *Pressian*. Nici un indiciu nu avem că hotarele imperiului bulgar să fi fost reduse în timpul acestui războinic țar, fie în dreapta ori fie în stânga Dunării. Imperiul Carolingian era frământat de lupte lăuntrice și amenințat de dușmani din afară, iar împărăția bizantină era zguduită din temelii, prin luptele pentru icoane. Astfel situația Bulgarilor a devenit din nou strălucită. *Pressian*, după biruințe decizive, ocupă Valea superioară și mijlocie a Vardarului, regiunea lacurilor Ohrida și Prespa, cursul superior al Drinului Negru și, ajungând până la Morava, încorporează la regatul său, întreg sudul Jugoslaviei de azi.

Înaintarea lui *Pressian* și a fiului său Boris (dela 853) fu oprită de rezistența Sârbilor Muntenegrini și a Croaților din Bosnia. În sfârșit Boris înțelese că, pentru a putea face din Bulgaria o Panslavie sudică, forța nu era îndestulătoare, ci poporul său trebuia să adopte civilizația creștină cu puterea ei spirituală. Dar, înainte de a trece la acest capitol al istoriei bulgare, să vedem ce dovezi putem aduce în sprijinul celor expuse până aci.

II.

Istoricii care au susținut că dominațiunea bulgară din nordul Dunării a dăinuit în întreg cursul veacului al IX-lea, au adus mai multe argumente, pe care însă adversarii acestei teze le combat, afirmând că acele dovezi nu au semnificația și valoarea ce li se atribuie. Recunoaștem că nu toate au aceiași putere convingătoare, deaceia noi vom trece în revistă numai probele principale și, sub forma unei scurte polemice cu Dl Decei, vom căuta să stabilim de care parte se află adevărul.

Scriitorii bizantini vorbesc, în legătură cu evenimentele anilor 812—813 despre o *Bulgaria dincolo de Dunăre* (vorbind din Constantinopol). Aderenții tezei pe care o susținem au crezut că e vorba de Bulgaria nord-dunăreană a lui Krum, dar cercetările mai noi tind să dovedească că Bulgaria scriitorilor bizantini trebuie căutată în sudul Basarabiei de azi, unde au poposit, un timp, hoardele lui Asparuch, în migrațiunea lor spre vest⁵⁾.

Analele apusene ne spun ceva mai mult.

Annales Einhardi scriu în legătură cu întâmplările istorice din anii 825, 826, 827, 828 și 829, că Francii au luptat cu Bulgarii la hotarele ce-i despărțeau, lângă Drava și în Pannonia. De aici — incontestabil — nu se poate concluda la mai mult, decât că ținutul Sirmium era în acest timp în mâinile Bulgarilor.

Aflăm însă la cronicarii apuseni o altă știre, care, în discuția de față, constituie un argument deciziv, deaceia vom stărui mai mult asupra ei.

În *Annales Fuldenses* cetim la anul 892:

„Missos iam suos inde ad Bulgaros et ad regem eorum Laudamur (Vladimir 888—893) ad renovandam pristinam pacem cum muneribus mense Septembri transmisit (sc. Arnulf) et ne coemtio salis inde Moravansis daretur, exposcit”. Dl Decei se întreabă: „De unde provenia sarea aceasta pe care Bulgarii erau rugați să nu o mai vândă de aici

înainte Moravilor nordici, când este știut că în Bulgaria de azi, sud-dunăreană, nu există saline, afară de tuzele de mare, și că Bulgaria impoartă și azi sare dela noi? Schafarik, interpretând această informație, crede că provenia din salinile din nordul Ardealului, Roesler nu admite această părere, obosindu-se să convingă că sarea pe care o puteau vinde Bulgarii era sare marină din Bulgaria”.

Domnului Decei nu i-a scăpat absurditatea explicației lui Roesler. dar cum nici părerea lui Schafarik nu-i convenia, a recurs la următoarea formulă transacțională:

„Însă ținând seamă de faptul incontestabil că Bulgarii se învecinau cu Moravii la *Tisa de jos*, în care se varsă Murășul purtător de sare — și cea mai strălucită dovadă a acestui comerț cu sare pe Mureș, apoi pe Tisa în sus și în jos, până unde se varsă în Dunăre, este numele localității Salankemen (Piatra sării, într'un loc unde nu există sare) lângă Ozalán Kemen (= cea veche) tocmai în punctul unde Tisa se unește cu Dunărea însă pe țărmul sudic — în această regiune trebuie căutat locul unde vindeau Bulgarii sare Moravilor. Această constatare nu implică, numai decât, și o stăpânire bulgară asupra Ardealului; sarea puteau foarte bine să o scoată locuitorii băștinași ai ținuturilor de unde se extrăgea acest indispensabil articol încă de pe vremea Romanilor; astfel Bulgarii nu erau decât niște intermediari”.

Întrebăm însă pe Dl Decei: Ce folos ar fi avut Regele Arnulf, dacă Bulgarii i-ar fi ascultat rugămintea și n'ar mai fi vândut, ca intermediari, sare „de transit”, Moravilor, când aceștia își puteau câștiga indispensabilul articol direct dela locuitorii băștinași, care-l extrăgeau din străvechile saline ale Ardealului?

Dacă cineva admite că sarea de care vorbesc Analele dela Fulda era de proveniență ardeleană, trebuie să recunoască că salinile din Transilvania, sau cel puțin drumurile care duceau la acelea din spre apus și miază-noapte erau sub stăpânirea Bulgarilor.

Dl Decei socotește drept fapt incontestabil că Moravii se învecinau cu Bulgarii la *Tisa de jos*, ceea ce implică în sine recunoașterea, că ei (Moravii) aveau acces la acest fluviu și pe cursul lui în sus până la împreunarea cu Someșul.

Vom dovedi, că Moravii nu aveau nevoie să coboare pe Tisa în jos până în sudul Banatului, putând ei să și procure sarea trebuincioasă mult mai aproape, la Solnoc și Sătmar, unde se desfăcea și se vindea acest articol provenit din salinile din jurul Dejului, încă din epoca anterioară venirii Ungurilor⁶⁾.

Se știe că salinile dela Dej și din Ocna Dejului au fost exploatate încă din vremea Romanilor. Județul Someș, a cărui capitală e orașul Dej, e numit în documentele medievale ungurești *Solnocul interior*, tocmai fiindcă acesta a luat ființă în legătură cu cetatea regală Szolnok, de pe țărmul Tisei, unde se descărca sarea transportată din interiorul comitatului.

Numirea ungurească de *Szolnok* derivă din slavonescul *Solnic* = localitate cu sare, adevărat loc pentru descărcarea sării, căci nu sunt nici urme de

⁵⁾ Vezi bibliografia la A. Decei, o. c., p. 470.

⁶⁾ Cu această răspundem obiecțiunii ridicate de Dl I. Moga.

saline prin împrejurimi. Aceasta dovedește că sarea era adusă aici încă din epoca anterioară venirii Ungurilor, care au moștenit dela Slavi numirea localității. *Târg de sare* înseamnă la originile sale și Sătmar, care derivă, după cea mai mare probabilitate, din *Satmarkt-Zoutmarkt*, care înseamnă piață, târg de sare, în graiul vechilor Germani, întemeietori ai orașului (sat-sout = sare în dialectul olandez dela gurile Rhinului). Etimologia Sătmar > Satu mare nu e acceptabilă și pentru faptul că localnicii români numesc orașul *Săcmar*.

Că sarea dela Dej era transportată și desfăcută spre vânzare la Sătmar și Solnoc o adevăresc cele mai vechi documente provenite din cancelaria regală ungară în legătură cu exploatarea salinelor de pe teritoriul județului Someș de azi. Astfel un act din 1261, care confirmă alt hrizov regal și mai vechiu, ne spune, între altele :

„... tertiam partem salium nostrorum in portu Regio descenduntium super fluvio Zomus deferre teneantur (oaspeții regali din Dej). Nec hoc pretermittimus quod in prima via vernali, primo et principaliter in uno *curbo* vocato sales nostros deferant, in navibus suis cumulatis in aqua prenotata. Sales vero yemales, si quos idem hospites rebus eorum comparaverint, usque octavas Beati Georgy Martiris, tam in aqua, quam in terra, liberam habeant deferendi facultatem”⁷⁾.

Unde putea fi dusă pe Someș la vale și vândută sarea de către orașenii din Dej? Ne spune și mai lămurit un document din 1310, cu care regele Ungariei acordă călugărilor Augustini din Dej dreptul de a și vinde sarea lor, obținută cu orice mijloace, fie în Dej, *fie în Sătmar*, fără să poată fi împiedecați, fie de comitele camerei, fie de alți diregători regali⁸⁾.

Acte ulterioare arată că, în fiecare primăvară (via vernali), plecau din portul regal (ale cărui urme se văd și azi lângă Dej) pe Someș plutele încărcate cu sare. O parte se oprea la Sătmar, iar celelalte, trecând pela Tokaj, coborau pe Tisa la vale până la Szolnok, unde erau descărcate de sarea care se vindea amatorilor veniți din ținuturile lipsite de acest indispensabil articol. Plutele, amenajate astfel ca să ferească transportul de umezeală, se numeau *corăbii* (*curb*, în actul dela 1261), nume slavonesc, păstrat în limba noastră, ceace dovedește că plutașii erau Români. Satul *Corabia* și-a luat numele dela codrii seculari din jurul Ciceului din care se tăiau stejarii pentru fabricarea „corăbiilor” de pe Someș⁹⁾.

Comerțul cu sare nu înceta nici în cursul iernei, când apele Someșului erau înghețate, căci atunci transportul se făcea pe uscat cu săniile (sales yemales).

Intr'un act dela 1379 se pomenește marele drum Sohtusuth (= calea sării), care ducea dela Dej peste Olpret, Ciachigâr bou, Poptelic și Șimleul Silvaniei, la Szalacs (Zoloch), lângă Tisa¹⁰⁾.

E foarte probabil că la Solnoc ajungea și sarea extrasă din salinele dela Cojocna și transportată pe marele drum, existent încă în vremea Romanilor, care ducea dela Nistru prin Moldova, pasul Bicazu-

lui (ori Ghimeș), peste Reghin, Cluj și Oradea, la Solnoc. V. Pârvanu crede că pe această cale se făcea traficul comercial între Iazygi și Roxolani, așa cum s'a reglementat prin un tratat încheiat în timpul domniei lui Marcus Aurelius¹¹⁾.

Din cele expuse rezultă că, la Sătmar și Solnoc pe Tisa, se făcea un întins comerț cu sarea adusă, pe uscat și apă, dela salinele din hotarul Dejului, cel puțin de prin veacul al IX-lea. Credem a nu fi departe de adevăr, afirmând că aici se aprovizionau cu sare Moravii în preajma anului 892, ceiace voia să împiedece Arnulf, în urma legăturilor sale de prietenie cu Bulgarii, care aveau sub stăpânirea lor Crișana cu cursul inferior al Someșului. Fără admiterea dominațiunii bulgare în aceste părți cererea lui Arnulf către țarul Laudamur n'ar avea nici un rost căci, în cazul acesta, nu era nimeni cine să împiedece pe Moravi de a și cumpăra sarea necesară la Solnoc și Sătmar.

Dar stăpânirea bulgară asupra ținuturilor românești din nordul Dunării e adevărată, pentru epoca când Ungurii s'au așezat în actuala lor patrie, și prin mărturia lui Anonymus, notarul regelui Bela.

Azi se admite că Anonymus a fost notarul lui Bela II și că a scris „*Gesta Ungarorum*” pe la mijlocul veacului al XII. Literatura istorică maghiară mai nouă a reabilitat memoria mult hulitului cronicar și în patria lui de origină. Nu e locul aici să arătăm că spusele lui Anonymus sunt adevărate la tot pasul. Unde știrile lui nu congruiază cu celelalte cronici ungurești, ele se întemeiază pe tradiția populară.

Mai întâi o chestie de metodă.

Dacă primim ca adevărate informațiile din „*Gesta Ungarorum*” despre Românii din Ardeal, nu avem dreptul să respingem pe acelea care vorbesc despre rămășițele dominațiunii bulgarești în stânga Dunării.

De altfel, aceste reminiscențe sunt numeroase și lămurite.

În cap. XII, după ce ne spune că Ungurii au poposit la Muncaciu, 11 zile și le-au plăcut acele locuri, continuă astfel :

„Iar Sclavii, locuitorii țării, aflând de sosirea lor (a Ungurilor), s'au înfricoșat grozav și s'au supus de bună voie ducelui Almus, pentru că auziseră că ducele Almus se pogoară din neamul regelui Atthila și, deși fuseseră ei oamenii ducelui Salanus, totuși de teamă serviră cu cinste ducelui Almus toate cele necesare pentru hrană, oferindu-le ca și stăpânului lor. Și așa de mare spaimă și groază cuprinse pe locuitori că molcomeau pe duce și pe nobili ca și robii pe propriii lor domni. Și începeau să le laude fertilitatea acelei țări și să le povestească în ce chip după moartea regelui Atthila, marele duce Kean, strămoșul ducelui Salanus, plecând din Bulgaria, cu sprijinul și sfatul împăratului Grecilor, ocupase acea țară. Și de asemenea, cum chiar ei Sclavii, au fost aduși din țara Bulgariei, până la hotarul Ruthenilor și cum de prezent Salanus, ducele lor, îi conduce pe ei și pe ai lor și câtă putere are el asupra vecinilor”¹²⁾.

În cap. XI, Anonymus definește astfel țara lui Salanus :

⁷⁾ Wenzel, *Árpádkori Új okmánytár*, VIII, 10.

⁸⁾ Monografia orașului Sătmar (în ungurește).

⁹⁾ Cfr. Monografia județului Solnoc-Dobâca, la „*Dés*”.

¹⁰⁾ Monografia județului Solnoc-Dobâca, la „*Dés*”.

¹¹⁾ V. Cristescu, *Istoria militară a Daciei*, p. 79.

¹²⁾ Trad. de Popa Lisseanu.

„Terram vero que iacet inter Thisciam et Danuvium preocupavisset sibi Keanus, magnus dux Bulgariae, avus Salani ducis, usque ad confinium Ruthenorum et Polonorum et fecisset ibi habitare Sclavos et Bulgaros“.

Salanus cere ajutor, împotriva Ungurilor, dela împăratul Grecilor și dela ducele Bulgariei¹³⁾, iar când e învins, fuge în cetatea Alba Bulgarilor¹⁴⁾. Ducele Bulgariei, rubedenie cu Salanus, vine contra Ungurilor, dar fiind bătut se refugiază în Alba¹⁵⁾. A doua zi, el trimite soli cu multe daruri la Lelu, Bulsu și Botond, rugându-i stăruitor să mijlocească pacea, dându-le pe deasupra știre că nu ține partea ducelui Salanus, unchiul său¹⁶⁾.

După același cronicar, hoardele lui Arpad au supus în ținutul Crișurilor pe ducele Menumorout, care își avea reședința în cetatea Bychor. Acesta la început comunicase lui Arpad cu îngânfare, prin delegații să-i proprii, cu inima sa *bulgărească*, că refuză să-i dea o palmă de pământ („qui duci Arpad primo per legatos proprios *Bulgarico* corde superbe mandando“¹⁷⁾).

În c. XI, țara lui Menumorout e descrisă astfel:

„Terram vero que est inter Thisciam et silvam Igfon, que iacet ad Erdeuelu, a fluvio Morus usque ad fluvium Zomus“.

Al treilea ducat, al lui Glad, era, după Anonymus, în Banatul Timișan.

„Teritoriul însă care se întinde dela fluviul Mureș până la fortăreața Urschia l-a ocupat un oarecare duce Glad, care a eșit cu ajutorul Cumanilor din fortăreața Vidin și din ai cărui urmași s'a născut Ohtum, pe care mai târziu, după un lung timp în vremea regelui Ștefan cel Mare, l-a omorât în fortăreața sa de lângă Mureș Șunad . . . “(c. XI).

Acest duce în lupta cu Ungurii avea ajutorul Cumanilor, al *Bulgarilor* și al Valachilor („adiutorio Cumanorum, *Bulgarorum* et *Blacorum*“, C. XLIV).

Din oastea lui au căzut doi duci ai Cumanilor și „*trei cneji ai Bulgarilor*“ (ibidem).

În Ardeal, Anonymus pune să domnească un duce român, cu numele Gelou („ . . . terrae Ultrasilvanæ, ubi Gelou quidam Blacus dominium tenebat“, c. XLIV).

Di Decei admite ca adevăr istoric știrea despre aflarea Românilor în Ardeal. În *Keanus*, strămoșul lui Salanus, vede un duce bulgar, care a venit în aceste părți din Bulgaria, în timpul lui Krum, la începutul veacului al IX-lea.

Locurilor privitoare la Menumorout și Glad, însă le dă altă interpretare.

„Faptul că Anonymus vorbește, pentru epoca cuceririi țării despre Bulgari și Greci se explică ușor ca o inadvertență, care i-a putut scăpa unuia care trăia în sec. XII, într'un timp deci, în care primul imperiu bulgar (679—1018), sfârșit, era o amintire istorică, iar „Bulgaria“ se afla iarăși sub stăpânirea împăraților grecești din Constantinopol“¹⁸⁾.

Dar oare pentru ce pomenirea Bulgarilor lui Menumorout și Glad ar fi o inadvertență, iar pasagiile referitoare la bulgarismul lui Salanus și la Români din Ardeal acoper adevărul istoric?

Aceste dificultăți sunt înlăturate, dacă ne în-

toarcem la soluția pe care a dat-o problemei în discuție D. Onciul¹⁹⁾.

Suidas (I, 1017) scrie că Bulgarii au supus, la începutul veacului IX, pe Avari. E foarte probabil că stăpânirea bulgărească a cuprins și „Pustietatea Avarilor“ între Dunăre și Tisa, unde domnia ducele Salanus, la venirea Ungurilor, după mărturia lui Anonymus.

O reminiscență a dominațiunii bulgare între Mureș și Someș ni s'a păstrat și în locul unde se spune că ducele Menumorout răspunde lui Arpad cu inimă *bulgărească*. Același lucru îl indică pasagiul referitor la Glad, ducele din Banatul Timișan, care are, în ostirea sa, și ajutoare dela *Bulgari*.

E incontestabil că amintirea *Grecilor* și a *Cumanilor* este, la Anonymus, o inadvertență, care însă în loc să slăbească, întărește veracitatea celor spuse despre Bulgari.

În veacul al XII-lea, când a trăit și scris cronicarul acesta, Bulgaria nu mai exista ca stat independent, fiind subjugată de imperiul bizantin, care stăpâna întregă Peninsula Balcanică până la Dunăre. Anonymus, aflând din tradiție sau din „*Gesta Ungarorum*“ redactată în veacul al XI-lea²⁰⁾, despre luptele pe cari Ungurii le-au purtat cu ducii bulgari, aflători în Pannonia și Dacia, îi face pe aceștia atârnători de împărații din Constantinopol, oglindind relațiunile dintre Greci și Bulgari, așa cum erau în timpul său. Nu e semnificativ faptul că Salanus, bătut de Unguri, fuge în Alba Bulgarilor (Belgrad), care, de fapt, în veacul al IX-lea era în stăpânirea țarilor bulgari?

Cât privește pomenirea Cumanilor ca aliați ai lui Glad, poate fi o confuzie explicabilă a cronicarului, trebuind să înțelegem aici pe Pecenegi despre care se știe că au fost aliații Bulgarilor contra Ungurilor.

Celelalte cronici ungurești — afară de Anonymus — mai fac mențiune despre un Keanus, altul decât strămoșul lui Salanus. Kezaî reproduce această știre în modul următor:

„Așadară au încoronat pe Sf.-ul Ștefan și el după ce a ucis pe ducele Kupan, iar pe unchiul său după mamă, Jula, l-a adus împreună cu femeia și doi copii din Ardeal în Ungaria și Ardealul l-a alipit la Pannonia, după aceasta s'a luptat cu Kean, ducele Bulgarilor și al Slavilor“²¹⁾. Adaogă că pe acest Kean, regele l-a biruit, iar din prada de războiu a înzestrat biserica fericitei fecioare din Alba.

Credem că și știrea despre acest Kean e o reminiscență a dominațiunii bulgare în părțile noastre²²⁾.

III.

În sprijinul părerii că stăpânirea Bulgarilor asupra ținuturilor românești din stânga Dunării a dăinuit până la cucerirea ungurească dela sfârșitul veacului al IX-lea, mai vine și faptul istoric că Români au împrumutat dela poporul bulgar vechile

¹⁹⁾ Teoria lui Rösler în *Convorbiri Literare*, 1885.

²⁰⁾ B. Homán, *A Szent László-kori „Gesta Ungarorum“*, passim.

²¹⁾ *Fóntes Dom.* ed. M. Flor. II, 77.

²²⁾ Di Decei admite părerea istoricului maghiar G. Feier, după care Kean din cronicile ungurești ar fi Samuel, țarul bulgar dela Ohrida, pe care Sf.-ul Ștefan l-a combătut în alianță cu Grecii.

¹³⁾ C. XXXIXIII. ¹⁴⁾ C. XXXIX. ¹⁵⁾ C. XLI.

¹⁶⁾ C. XLII. ¹⁷⁾ C. LI. ¹⁸⁾ A. Decei, o. c., p. 497.

sale așezăminte politice, precum și limba slavonă în biserică și viața de stat.

Ion Bogdan, marele nostru slavist și savant istoric, a publicat în 1895 o conferință intitulată: „Românii și Bulgarii. Raporturile culturale și politice între aceste două popoare”.

Pentru I. Bogdan era un adevăr neîndoielnic că, în timpul dominațiunii bulgare din nordul Dunării, Românii au împrumutat numele de *cnezi* pentru șefii clanurilor și cel de *voevozi* pentru șefii mai multor clanuri și conducătorii întreprinderilor războinice. Când Românii coborîră la șesuri și întemeiară organizații trainice de stat, cnezii rămăseră șefii satelor — așezări de familii înrudite prin sânge sau încuscire — iar voevozii șefi de teritorii întinse, coprinzând, la început, mai multe sate, în sfârșit mai multe districturi sau provincii.

Voevozii, crescându-le puterea și teritoriul, se înconjurară de boieri, la început oameni de oaste, apoi proprietarii pământului dăruit de Domn. Acum stăpânirea aceasta sporită cerea o organizare bisericească și de cancelarii domnești. Românii împrumutară limba bisericească și diplomatică dela Bulgari.

Cităm rezumatul:

„Rămâne adevărat că toți germenii vieții de stat și bisericești, din care cu sec. XIII începând, au eșit instituțiile noastre din evul mediu, își au origina în epoca preponderenței bulgare: organizarea socială și politică în cnezate și voevodate, ierarhia bisericească, începuturile nobilimei sau boierimei, limba bulgară în cancelariile domnești, în biserică, în literatură, precum și în corespondența particulară”²³⁾.

Asupra aceste chestiuni, învățatul nostru slavist mai revine în articolul: „Dela cine și când au împrumutat Românii alfabetul cirilic”²⁴⁾.

Iată ce spune acolo:

„Supremația bulgară asupra țărilor dela nordul Dunării, în timpul primului imperiu bulgăresc și strânse relațiuni politice de prietenie sau de suzeranitate ce existau între stătuțele românești din stânga Dunării și între al doilea imperiu bulgar dela dreapta ei sunt astăzi *fapte istorice necontestabile*: ele se adevăresc nu numai prin organizația și așezămintele noastre vechi, care în cea mai mare parte sunt de origine bulgărească, dar și prin prezența neîndoielnică a limbii bulgare în literatura bisericească și profană, precum și în diplomația noastră vechie”.

Cu toată autoritatea recunoscută a celor doi savanți, Onciul și Bogdan, părerea despre stăpânirea bulgară nord-dunăreană nu s'a menținut în istografia noastră mai nouă. Faptul se datorește enormului prestigiu al Dlui Prof. N. Iorga, care a luat atitudine contrară, afirmând că țării primului imperiu bulgar nu s'au gândit la smârcurile din nordul Dunării, căci toată atenția și năzuințele lor s'au îndreptat spre Tarigrad, cetatea Impăraților.

E adevărat că și Dl Iorga admite în întregime părerea lui I. Bogdan, că *dela Bulgari* au împrumutat Românii instituțiile medievale, limba slavonă în biserică și viața de stat, dar marele nostru istoric crede că aceste împrumuturi s'au făcut dela vecin la vecin, fără admiterea supremației bulgare asupra Românilor. Noi însă socotim că, în afară de dovezile înșirate

mai sus, întocmirile sociale și politice, de origine bulgărească nu pot fi explicate fără o supremație îndelungată a poporului înrăuritor asupra celui înrăurit.

Românii din Dacia Traiană, după părăsirea provinciei decătre legiuni, s'au retras din calea neamurilor năvălitoare în văile mai scutite, unde barbarizându-se, au început să ducă un traiu patriarhal, formând clanuri, care erau conduse de judecători — juzi, numiți cu un nume de origine latină (*judex*). Numirea de *cneaz* care a înlocuit pe cea de jude a putut fi împrumutată de strămoșii noștri dela Slavii conlocuitori, care au imigrat în Dacia dinspre răsărit și dela care ne-au venit în limbă întâiele slavonisme.

Dar numirea de *voevod* și cea de *boier* sunt, incontestabil, de origine bulgărească. Se știe că în cele mai vechi documente interne, membrii clasei nobilitare la Români se numesc *boieri*, pe cari diploma lui Bela IV dela 1247 îi menționează ca „*majores terrae*”.

Nu se poate închipui ca o întreagă clasă suprapusă, cu un rol atât de important în viața politică, să-și fi împrumutat numele numai în urma legăturilor de vecinătate geografică.

Și mai greu s'ar putea explica, dacă n'am admite întinderea stăpânirii bulgare în stânga Dunării, introducerea la Români, a creștinismului slavonesc.

Încreștinarea Bulgarilor și introducerea limbii slavone în biserică lor începe în preajma anului 870. La 895—6, în șesul muntean s'a așezat neamul sălbaticilor Peceneși, care în alianță cu Simeon, țarul Bulgarilor, au silit pe Unguri să iasă din *Atelkuzu* și, trecând Carpații răsăriteni, să se așeze în șesul panonic.

Dacă Bulgarii n'ar fi avut reprezentanți ai supremației lor în nordul Dunării, pătrunderea unei puternice influențe bulgărești la Români, în timp de 25 ani (870—895) ar fi inexplicabilă, din pricina scurtimii timpului, iar după acest interval, ar fi fost imposibilă din cauza dominațiunii pecenege la Dunăre, și a celei maghiare între Tisa și Munții Apuseni.

Toate acestea dificultăți sunt înlăturate, dacă acceptăm părerea că dominațiunea bulgară asupra ținuturilor românești a dăinuit sub forma unor ducate bulgaro-românești, până la cucerirea ungurească, (Celebru slavist V. Iagic scrie: „In fait, Syrmia and eastern Hungary remained Bulgarian till the Magyar conquest”²⁵⁾).

Inlocuirea creștinismului latin al strămoșilor noștri și introducerea limbii slavone în biserică și în viața de stat, însă a fost posibilă în curs de un veac și jumătate, în timpul cât a durat preponderența bulgară pe pământul românesc.

În capitolul ce urmează vom încerca să reconstruim defășurarea evenimentelor dela 870—1018.

IV.

Krum și succesorii lui s'au opus cu violență răspândirii creștinismului printre supușii lor, temându-se, nu fără motiv, că Bulgaria, acceptând noua credință, va fi atrasă în sfera influenței bizantine. Tot din acest motiv, Boris, când începu să

²³⁾ O. c., p. 22. ²⁴⁾ Lui Titu Maiorescu Omagiu, București, 1900, p. 586 și urm.

²⁵⁾ Cambridge medieval history, Cambridge, 1924, t. IV p. 234.

aibă atitudine binevoitoare față de religiuena creștină, primi în regatul său, de preferință, misionari apuseni, din imperiul Carolingian. Curând însă trebuia să înțeleagă că era paradoxal să râvnească la stăpânirea Constantinopolului și, în aceeași vreme, să voiască a atâșa Bulgaria la Biserica Romei. Dacă vrea să facă din Targrad capitala imperiului bulgar, se impunea, drept condiție primordială, adoptarea civilizației și a creștinismului grecesc.

Și într'adevăr, la 864 vedem pe Boris apropiindu-se de împăratul Mihail III, cu care a încheiat un tratat de uniune bisericească. Bizantinii recunosc *status quo* creiat prin biruințele Bulgarilor, iar țarul acestora se obligă să primească, cu întreg poporul său, credința propovăduită de misionarii greci.

Dar realizarea practică a acestor stipulațiuni se izbi de mari dificultăți de o parte, ca și de cealaltă. Supușii lui Boris nu se arătau înclinați să renunțe la cultul păgân al strămoșilor, iar Curtea din Constantinopol căuta să redobândească ce pierduse pe câmpul de luptă, asigurându-și un protectorat politic asupra Bulgarilor, odată cu încreștinarea aceloră, Deaceia, patriarhul din Constantinopol nu recunoscua Bulgariei dreptul de a avea organizație bisericească autonomă. După lungi frământări, în cursul cărora poporul bulgar s'a întors odată în sânul bisericii papale, fu realizat în sfârșit, la 870, un acord definitiv, cu următoarele condițiuni: Clerul bulgar avea să asculte, nu de un patriarh al Bulgariei, cum dorise Boris, ci de un arhiepiscop care recunoștea de formă autoritatea supremă a Patriarhului din Constantinopol, dar se bucura de deplină libertate în actele sale. Acest compromisabil dădea Bulgarilor deplină satisfacție ce privea dorința lor de a avea o biserică autonomă. Pentru a afirma și mai mult acest caracter național și ca să ușureze inițierea poporului său în noua religie, Boris a decretat graiul slavonesc drept limbă oficială a clerului bulgar.

Chiar în acest timp, frații Ciril și Metodie au pus temelie creștinismului slavon, traducând în această limbă cărțile sfinte. Invățaceii celor doi apostoli slavi, trebuind să fugă din Moravia, au mers în Bulgaria, unde au contribuit să devină această țară cea mai ferventă propovăduitoare a legii celei noi în centrul lumii slave²⁶⁾. E firesc ca Boris să fi impus și în posesiunile sale nord-dunărene creștinismul slavonesc la Slavii și Românii deacolo, iar ducii sau voevozii acestor popoare să fi păstrat și cultivat limba slavonă în biserică și în viața publică și mai târziu, după 896, când dependența lor de Bulgaria sud-dunăreană deveni mai mult nominală, iar legăturile bisericești rămaseră strănse.

Dar până când în dreapta Dunării, măsurile luate de Boris și de urmașul său, marele țar Simeon, au avut drept urmare, nu numai încreștinarea, ci și slavizarea completă a elementelor heterogene din care se compunea populația imperiului lor, la Români din Dacia Traiană situația a fost alta. Procesul de romanizare a elementului slav, rămas aici, și-a urmat calea croită de istorie și n'a putut fi oprit, în faza lui finală, de măsurile țarilor bulgari. La strămoșii noștri s'a ajuns numai la atâta, că graiul lor latin a fost scos din altarul Domnului, ca să intre cel slavonesc, iar scrierea latină — cuvântul scriere = scri-

bere arată că acest meșteșug s'a menținut la poporul nostru — fu înlocuită cu haina cirilică.

În mănăstirile, despre ale căror urme vom vorbi, și la curțile voevozilor bulgari și români s'a încuibat cultura slavonă cu alfabetul cirilic, a cărui întrebuințare trecu apoi în viața și corespondența particulară.

Această adâncă prefacere în viața spirituală a neamului nostru s'a săvârșit, cum zice Ion Bogdan, sub ocrotirea stăpânirii lumesti pe care au exercitat-o Bulgarii în continuare dela 870 până la 1018 când Grecii au zdrobit regatul bulgar dela Ohrida, iar Ungurii au distrus voevodatele bulgaro-române din stânga Dunării.

Căci la 896, Ungurii n'au înaintat decât până la Munții Apuseni, lăsând Ardealul ca o țară tampion între ei și Pecenegi, cumplitii lor dușmani din șesul muntean.

Când însă poporul maghiar s'a încreștinat și a început să ducă o viață așezată, el simți o trebuință arzătoare de produsele Ardealului — în rândul întâiu de sare. Prăbușirea Bulgariei sub loviturile Grecilor oferi prilej prielnic primului rege maghiar de a înainta spre răsărit, punând capăt neatârării voevodatelor bulgare și române dintre Tisa și Carpați. Luptele care s'au dat cu acest prilej au rămas acoperite de întunec, în lipsa de izvoare. Se știe că numele de *Salanus*, *Menumorout* și *Glad* sunt făurite de Anonymus, căci nu le întâlnim în alte izvoare și acest lucru a atras cronicarului critica distrugătoare a lui Roesler cu grava imputare că întreaga hartă etnografică din „Gesta Ungarorum” e o plăsmuire mincinoasă.

Dar azi când cele mai multe din spusele lui Anonymus, osândite ca suspecte, sunt adevărate prin cercetări ulterioare, se ridică o legitimă întrebare: oare sunt aceste nume pe deaîntregul născocite de de cronicar, în lipsă de orice temei istoric?

Revin aici la sugestiile de explicație pe care le-am dat cu alt prilej²⁷⁾.

Istoricul maghiar K. Iuhász a descoperit urmele unei străvechi mănăstiri răsăritene lângă satul Aiton²⁸⁾. Numirea ungurească *Ajton* derivă, după fonetismul limbii ungurești din *Ohtum*, personaj istoric din timpul Sf-tului Ștefan, despre care va fi vorba îndată. Iată deci cum localitatea a păstrat în nume amintirea presupusului ctitor. Acelaș autor a dat de existența unor mănăstiri răsăritene la *Galad* (derivat în ungurește din *Glad*) și la *Zalan-Kemen*. Nu e posibil ca Anonymus să fi auzit din tradiția păstrată la localnici numele de *Zalan* și *Glad*, ca al unor ctitori eponimi? Dar dacă cu *Salan*, *Glad* și *Menumorout* plutim în nesiguranța ipotezelor, în schimb *Ohtum* amintit în treacăt de Anonymus, e adevărat și de legenda Sf-lui Gerard, care spune că: *Ohtum un duce puternic din cetatea Morisena, fusese botezat, după ritul răsăritean, în Budin*. Aceasta arată dependența lui de Bulgaria. La început, Ungurii l au supus, în Banatul Timișan, dar a îndrăsnit să se răscoale contra lui Ștefan cel Sfânt și să împiedece transporturile regale de sare de pe Mureș. La urmă fu învins și ucis, cu ajutorul unui trădător.

²⁶⁾ V. Iagiću, *Conversion of the Slavs*, in Cambridge medieval history, t. IV, p. 214 și urm.

²⁷⁾ Transilvania, etc. 1929, v. I

²⁸⁾ Die Stifte der Chanader Diocese in Mittelalter, p. 170.

Despre Ardeal, Anonymus scrie greșit că l-ar fi cuprins Tuhutum, căpitanul lui Arpad, dela Gelou. În anul 1003, Ștefan a încorporat Ardealul la Ungaria, între împrejurări necunoscute. — Am căutat să arăt ea *Gelou*, al lui Anonymus e identic

cu Românul Giula, pe care l-a supus regelé Ungariei²⁹⁾.

²⁹⁾ „Când și dela cine au cuprins Ungurii Ardealul ?”

ITALIA ȘI ROMÂNIA

de GEORGE SBÂRCEA

Dorința României a fost întotdeauna aceea de a netezi calea apropierei de Italia, în scopul unei strânse colaborări pe tărâm spiritual și economic. Inzestrată cu un perfect simț al echilibrului, la rândul ei Italia și-a dat seama de necesitatea aflării unui mod de colaborare balcanică, unde aspirațiile economice și spirituale ale Romei sunt legitime. În urma războiului actual, statele balcanice și-au definit pozițiile morale, care se situează pe același plan cu Italia. Aceeași stare de neutralitate, aceeași obiectivă colaborare cu beligeranții, aceleași sincere tendințe înspre un „statut juridic european bazat pe dreptate” caracterizează atitudinea Italiei ca și pe cea a țărilor din Balcani.

Înțelegerea Balcanică intrunită în Februarie în capitala Jugoslaviei, pentru a rezolva noile probleme puse de schimbările survenite în ultimul timp, a definit noua orientare a statelor balcanice, indicând Italia ca un sorginte de înțelepciune politică. S'a hotărât desfășurarea unei activități pregătitoare în vederea invitării Italiei la o mai mare inițiativă în Balcani, pentru că neutralitatea noastră și drumul ce-l avem de străbătut, pare a se orienta spre constelațiile politice ale peninsulei italiice.

Valoarea politică și morală a atitudinii Italiei va fi hotărâtoare la terminarea actualului războiu. Rolul ei va fi sporit covârșitor, pentru că Roma prin atitudinea ei pacifică și constructivă va fi indicată să dea directive robuste în toate domeniile de viață ale statelor din acest colț răsăritean al Europei.

România Nouă a sesizat demult prezența activă și binefăcătoare a Italiei în acest sector al continentului. Iar politica noastră externă, armonizată cu spiritul de înțelepciune care ghidează drumul nostru actual, s'a îndreptat cu sinceritate spre o mare putere, care prin simpla ei așezare geografică are comuniuni organice cu destinul nostru istoric. Dincolo de această comuniune de destine însă, afinitățile de rasă și cultură dintre cele două state le indică o colaborare efectivă, în respectul acelor elemente politice de robust realism și prevedere.

* * *

Recenta călătorie la Roma a dlui Teofil Sidorovici, comandantul „Străjii Țării” este un act de însemnătate istorică, care va marca odată începutul

unei noi ere în relațiile politice și spirituale dintre cele două țări. Generosul avânt al tineretului român a întâlnit la Roma și pe tot parcursul vizitei oficiale salutul înflăcărat și luminos al unui tineret, crescut în asprele discipline ale fascismului și în doctrina păcii și a iubirii. Stolul de străjeri și străjere, condus de Comandantul lor, a găsit acolo la leagănul latinității noastre, lumina unui înalt climat spiritual, indiciile pilduitoare ale unei munci organizate și aservite intereselor colectivității. Acolo, la cuibul nostru străvechiu, mândrul tineret român a învățat să cunoască elanurile specifice ale rasei latine, căldura lui de simțire, noblețea de atitudine și claritatea de cuget. S'a împărtășit de largile vânturi ale grandoarei istorice a Romei antice și scânteierile de cremene ale fascismului constructiv de țară și oameni noi. L-a cunoscut îndeaproape pe Ducele Mussolini, acela care deține în mâinile lui vânjoase destinul și viitorul unui popor disciplinat, hotărât și bogat în virtuți stoice.

Tineretul nostru, rămas acasă, a urmărit cu sufletul viu acest drum luminos al stolului nostru străjeresc, învățând să simtă și să vadă Italia prin ochii celor puțini care au străbătut aievea peninsula, cuibărindu-și în inimă grăuntele prieteniei și frăției, ce va da roade nebănuite.

* * *

E semnificativ acest drum în Italia, cu toate popasurile lui, cu toate ecourile de presă deslănțuite în gazetele Italiei și cele dela noi. El a îngăduit să se verifice organicitatea legăturilor de înrudire spirituală și rasială ce există între popoarele noastre, dovedind neîndoios bunele intenții pe care Italia le nutrește față de noi. Italia n'a susținut niciodată revendicările absurde ale altora față de noi, aceasta pare să se desprindă neîndoios din concluziile vizitei la Roma a Comandantului „Străjii Țării”. Sau dacă a susținut o cauză, a făcut-o atâta timp până nu i s'a prilejuit cunoașterea veridică a realității istorice. Odată problema luminată, Italia a pătruns și ea contribuția noastră la latinitate și la cimentarea păcii în acest colț de frământări continue al Europei.

Drumul la Roma, este un început. Un început care germinează posibilități nebănuite pe tărâmul cooperării dintre Italia majoră și sora ei întru latinitate: România carolină, deschisă cu toate fibrele ei de vitalitate progresului și civilizației.

LUIGI PIRANDELLO:

RĂPOSATUL

Încă din primele zile, Bartolino Fiorenzo auzi exclamații asemănătoare dela logodnica sa:

— Lina... știi... în realitate nici nu mă chiamă Lina. Carolina e numele meu. Carolina mă chiamă. Răposatul obișnuia însă să-mi spună Lina și Lina am rămas.

„Răposatul” era Cosimo Taddei, primul ei soț.

— Acela-i dânsul:

Și îi arăta poza reușită a răposatului, mărită după o fotografie la minut, care atârna pe perete, în fața divanului unde ședea Bartolino Fiorenzo. Răposatul zâmbea și își ridica pentru salut pălăria. Bartolino inclina instinctiv capul, răspunzând parcă salutului.

Văduvei Lina Taddei nici nu iar fi trecut prin minte să scoată tabloul din perete, — fotografia stăpânului casei. De fapt, casa în care locuia femeia aparținuse lui Cosimo Taddei. Răposatul arhitect o ridicase după proiectele proprii și tot el o mobilase cu o desăvârșită eleganță, ca în cele din urmă s'o lase moștenire, împreună cu întreaga-i avere, soției sale.

Lina vorbea mai departe, fără să observe stingereala logodnicului.

— Nu mi-am schimbat prea bucuroasă numele. Dar răposatul zicea: „Dacă în loc de Carolina ți aş spune cara Lina, n'ar fi oare mai nimerit? E aproape acelaș lucru și totuși cu cât e mai dragălaș”. N'am dreptate?

— Firește că da! Da, ai dreptate! — răspundea Bartolino Fiorenzo parcă răposatul ar fi așteptat dela el răspunsul.

— Vasă zică: scumpă Lina. Ne-am înțeles, nu-i așa? încheiă zâmbind femeia.

— Ne-am înțeles — bâlbâi rușinat Bartolino Fiorenzo, care între timp avu senzația că din rama de pe zid, primul bărbat al Linei își bate joc de dânsul, ridicându-și pălăria de-adreptul în nasul lui.

* * *

Când — cu trei luni mai târziu — proaspăta pereche Fiorenzo plecă la gară, însoțită de rubedenii și amici, pentru a-și face voiajul de nuntă la Roma, Ortensia Motta, vechea prietenă a familiei Fiorenzo, care de altfel era și cu Lina într'o caldă înțimitate, se adresă soțului ei, referindu-se la Bartolino:

— Bietul băiat! Se spune că s'ar fi însurat? Eu văd mai degrabă că a fost... măritat.

Pentru evitarea confuziilor: Ortensia Motta n'a vrut să spună prin aceasta că Lina Sarulli ar fi fost o femeie cu trăsături mai curând bărbătești decât

femenine. Dimpotrivă, era chiar prea feminină cara Lina. Se vedea însă cât de colo că are mai multă minte și experiență decât noul ei bărbat. Fața grăsunului, blondului și diafanului Bartolino se asemana leit cu aceea a unui prunc. Desigur, un prunc ciudat deoarece era chel. Dar chelia lui îți lăsa impresia că nu e naturală, parcă singur și-ar fi ras capul, cu scopul de a atenua caracterul juvenil al obrazului, ceea ce ar fi fost, firește, o străduință zadarnică din partea bietului Bartolino...

— De ce îl compătimesti? De ce „bietul” — scârțâi imbufnat și nazal Motta, bătrâiorul soț al tinerei Ortensia, care nu îngăduia să se spună nimic rău despre această căsnicie, în întregime opera sa. Bartolino nu e de compătimit. E un chimist desăvârșit...

— Da, întocmai, un om și jumătate! — râse femeia.

— Așa cum spui, un om și jumătate! — ripostă bărbatul.

Un chimist atât de desăvârșit, continuă el, încât dacă și-ar publica studiile de o noutate revoluționară, originale și profunde, cu perfecționarea cărora se obosește încă de pe vremea când era student — chimia i-a fost singura pasiune — n'ar fi deloc surprinzător ca într'o bună zi să fie chemat la catedra vreunei selecte universități din țară. E un băiat cu o pregătire excepțională. Iar ca soț va fi — fără doar și poate — model. Duce în căsnicie o inimă feciorelnică.

— Aici ai dreptate — recunosc femeia, cu o expresie în glas care lăsă să se ghicească că în ceea ce privește fecioria lui Bartolino, e inclinată să creadă chiar mai multe.

Adevărul e că Ortensia, încă înainte ca Bartolino să se fi întâlnit cu Lina, isbucnea într'un răs-nestăvilit, de câteori soțul ei îi spunea unchiului lui Bartolino că „băiatul” ar trebui însurat. Făcea mare haz la gândul că Fiorenzo s'ar putea însura.

— De ce râzi draga mea, trebuie însurat odată, — repeta infuriat bărbatul, întorcându-și fața stacojie către Ortensia.

La care ea își stăpânea brusc veselia.

— Din partea mea, n'aveți decât să-l însurați. Nu de voi râd, să nu credeți. Citeam tocmai ceva amuzant, asta-i tot.

Intr'adevăr citea, în timp ce Motta — după un vechiu obicei — juca șah cu Anselmo, unchiul lui Bartolino. Citea cu glas tare dintr'un roman franțuzesc bătrânului Fiorenzo, care nu se mai mișcase de șase luni din fotoliul în care paralizia îl imobilizase.

Ah, erau tare amuzante aceste sindrofii serale!

Bartolino se refugia în laboratoru-i închis ermetic, bătrâna mătușă se făcea că ascultă cu multă luare aminte la ceea ce Ortensia citește, de fapt însă nu înțelegea o iotă franțuzește, iar cei doi bărbați se adânceau în jocul lor . . .

Bartolino trebuia „insurat”, ca să mai prindă puțină viață casa. Și iată, de astă dată „l-au insurat” în adevăr pe bietul băiat.

Ortensia se gândi la perechea plecată în voiaj de nuntă și răsă pe furis, închipuind-o pe Lina față în față cu tânărul acela chel, nevinovat, fără experiență, cu „inima feciorelnică” cum îl caracterizase soțul ei; pe Lina Sarulli, care trăise patru ani alături de admirabilul arhitect Taddei. Acela fusese un om experimentat, vioiu și îndrăgnet . . . chiar prea îndrăgnet.

Poate că până îi trec ei prin cap aceste gânduri, tânăra văduvă a ajuns să-și dea seama de marea deosebire dintre cei doi bărbați.

* * *

Înainte ca trenul să se fi pus în mișcare, unchiul Anselmo îi spuse proaspetei sale nepoate:

— Lina, ți-l incredințez pe Bartolino . . . să-i fi călăuză!

El se gândea pentru drumul la Roma, unde Bartolino nu fusese niciodată.

Lina vizitase Roma cu prilejul primului voiaj de nuntă, făcut cu Taddei. Și fiecare detaliu, cele mai neînsemnate întâmplări pe care le trăise în acest voiaj, îi rămăseseră atât de viu în amintire, parcă s'ar fi scurs între timp nu șase ani, ci numai șase luni.

În tovarășia lui Bartolino călătoria păru că nu se mai sfârșește. Perdelele dela geamuri nu puteau fi trase. Abia intră trenul în Roma, Lina se și întoarse către bărbatul ei:

— De acum, eu comand. Coboară, te rog, bagajele din plasă.

Cu hamalul care intră în compartiment, aranjă ea lucrurile:

— Poftim: trei geamantane, două cutii cu pălării, nu, trei cutii cu pălării, un cufăraș, încă un cufăraș, săculețul cu rufărie și un geamantan de mână . . . A mai rămas ceva? Nimic, totul e în regulă. Tragem la hotel Vittorio.

Afară, în piața din spatele gării, Ortensia numără bagajele, apoi îi făcu zâmbind semn cu mâna conductorului dela autocar, pe care îl recunoscuse îndată. Abia se urcă în mașină, îi și spuse soțului:

— Vei vedea: un hotel modest dar foarte comod. Serviciu bun, curățenie, prețuri moderate și ceea ce e mai însemnat: așezare centrală.

Răposatul, care vrând, nevrând, revenea în amintirea Linei, fusese cât se poate de mulțumit cu acest hotel. Desigur că și Bartolino se va simți bine într'insul. Ah, da, Bartolino era un băiat de zahăr. De alungul voiajului nu scosese un cuvânt măcar.

— Ești cam amețit, nu? îl întrebă femeia. Prima dată și eu m'am simțit puțin zăpăcită . . . Dar ai să vezi, Roma o să-ți placă. Privește Piazza delle Terme . . . Acelea sunt băile lui Diocletian . . . Aceea e Santa Maria Degli Angeli . . . Și acum, întoarce-te! — Aceea, acolo, cât vezi cu ochii, e Via Nazionale. Minunată, nu? O să mergem și pe acolo . . .

Ajunși la hotel, Lina se simți din prima clipă la largul ei. I-ar fi plăcut să fie recunoscută de personal, așa cum și ea își amintea de fiecare în parte: de pildă, servitorul acela bătrân e . . . Pippo, da Pippo îl cheamă. Dânsul o servise și cu șase ani în urmă.

— Ce cameră ne dați?

Primiră camera 12, dela catul întâi: o încăpere frumoasă, spațioasă, cu alcov, curățel mobilată. Lina îl întrebă totuși pe bătrânul servitor:

— Numărul 19 dela al doilea, nu e oare liber? Te rog Pippo, întrebă dumneata!

— Îndată — răspuse servitorul și părăsi încăperea, înclinându-se.

— Aceea e mult mai comodă — lămuri Lina.

— Dacă mi-aduc bine aminte, camera are și o cabină pentru garderobă . . . De altfel la al doilea e mai mult aer și liniștea e mai mare. Ar fi mai potrivită pentru noi . . .

Nu uită să-și aducă aminte că se întâmplase ntotcmai și cu răposatul: întâi primiseră o cameră la primul etaj, însă la intervenția ei fusese schimbată cu cea dela al doilea.

Servitorul reveni peste puțin, anunțând că numărul 19 e liber și dacă domnii doresc, le stă la dispoziție.

— Vai ce bine îmi pare! exclamă Lina și începu să bată din palme de bucurie.

Abea trecură pragul camerei 19, Lina remarcă mulțumită că toate sunt la locul lor, așa cum le știa; acelaș covor, aceleași mobile, orânduite întocmai ca odinioară . . . Bartolino o privea stânjenit,

— Nu-ți place camera? îl întrebă Lina, în timp ce își așeza pălăria în saltarul bine cunoscut, din fața binecunoscutei oglinzi.

— Ba da . . . e foarte îngrijită . . . — răspuse bărbatul.

— Ia te uită! Am băgat de seamă din oglindă . . . Tabloul acela mărunț de pe perete nu era acolo acum șase ani . . . în locul lui era un blid japonez . . . să știi că s'o fi spart. Dar ce ai, nu te simți bine aici? Nu, nu, te rog, acuma nu. Nu mă săruta cu fața plină de fumul călătoriei . . . Tu te speli în odaie, eu mă retrag în cabina alăturată . . . La revedere . . .

Și părăsi încăperea însuflețită, fericită.

Bartolino Fioenzo roti privirile în jurul său, puțin rușinat; apoi se îndreptă către alcov și dădu perdeaua deoparte. Patul era, desigur, acelaș în care soția sa își petrecuse prima noapte cu arhitectul Taddei.

Și Bartolino avu deodată impresia că, de unde departe, de pe zidul salonului Linei, cineva îi surăde ridicându-și galant pălăria.

* * *

Cât a durat voiajul de nuntă, Bartolino Fioenzo, nu numai că dormi în acelaș pat în care dormise odinioară perechea Taddei, dar luă prânzul și cina la aceleași restaurante în care răposatul își conducea nevasta. Vizită Roma în așa fel că urmări — ca un cățeluș — pas de pas, itinerariul răposatului, care — prin amintirea soției — îi călăuzia pașii. Vizită ruinele, muzeele, galeriile, bisericile și piețele publice, dar peste tot nu putu să vadă și să

admire altceva decât lucrurile asupra cărora răposatul îi atrăsese atenția Linei.

Era foarte timid și de aceea în primele zile nu îndrăzni să arate cât era de abătut și rău dispus din pricina faptului că trebuia să se acomodeze întocmai experiențelor, sfaturilor, gusturilor și inclinațiilor răposatului.

Cu toate acestea, femeia nu era rău intenționată. Ea nu vedea, nu putea să vadă ciudățenia situației.

Avusese optsprezece ani, era neștiutoare și nu cunoscuse nimic din viață, când se măritase cu bărbatul acela, care o educă, o transformă, făcând din ea femeie. S'ar putea spune deci că Lina era în parte creația lui Cosimo Taddei, îi datora lui totul, și nu-mai prin prisma lui cugeta, simțea, vorbea și se mișca.

Cum se poate totuși că se măritase pentru a doua oară? Se remăritase pentru că el, Cosimo Taddei, o învățase că orice lovitură l-ar ajunge pe om, nu-i îngăduit să se abandoneze disperării. Viii cu viii, morții cu morții... Dacă din întâmplare Lina ar fi fost aceea care murea înaintea lui Taddei, desigur că el s'ar fi reînsurat fără ezitare; așa că...

Într'un cuvânt, Bartolino fu silit să trăiască după concepțiile soției sale, adică mai bine zis după acelea ale lui Cosimo Taddei, care era călăuză și mentorul spiritual al amândurora; adică: să nu-ți bați capul cu nimic, nimic să nu te întristeze, cât mai multă veselie și distracție, atâta timp cât sunt prilejuri pentru distracție. Lina îl silea — oh, da, firește că nu din răutate — la toate acestea. Era chiar animată de cele mai bune intențiuni.

Bine, bine, dar măcar așa, câteodată, — știe Dumnezeu — să se fi găsit câte o sărutare, o mângâiere, ceva, ceva care să nu se întâmple întocmai după prescripțiile celuilalt... Cum, el, Bartolino, să nu fie în stare să i dea nimic nou acestei femei? Nu putea simți femeia aceasta nimic de natură să o scoată măcar pentru scurtă vreme de sub influența răposatului?

Bartolino Fiorenzo, căută, iscodi... dar timiditatea îl opri să găsească atenții și desmierdări în afara celor știute.

Adică, de găsit tocmai ar fi găsit el inovații. Ba, dacă stătea să-și bată capul, uneori îi veneau în minte chiar lucruri îndrăznețe; era însă de ajuns ca femeia să-i observe roșeața ce i cuprindea obraji și să-l întrebe:

— Ce i cu tine? — ca tot spiritul de inițiativă să-i dispară dintr'odată. Făcea o mină amărâtă și repeta distrat întrebarea:

— Oare ce-o fi într'adevăr cu mine...?

* * *

Intorși din voiajul de nuntă, îi întâmpină o veste dureroasă: Motta, autorul moral al căsniciei lor, murise subit.

Lina Fiorenzo, pe care la timpul său — cu prilejul morții lui Taddei — Ortensia o mângâiasse și îngrijise cu dragoste și gingășie de soră, să grăbi la prietena ei, gata pentru revanșă.

Era convinsă că îndeplinirea pioasei obligații nu-i va impune greutăți prea mari; în fond, Ortensia nu putea fi prea afectată pentru pierderea soțului. Fără îndoială că bătrânul Motta fusese un om de omenie,

însă cicălitor din cale afară și cu mult mai în vârstă decât soția.

De aceea Lina rămase surprinsă, găsindu-și prietena — la zece zile după înmormântare — literalmente sdrobotită de durere. În primul moment bănuie că decedatul o lăsase cu situația financiară neorânduită și căută să se informeze în această direcție, prin întrebări discrete.

— Nu, nici vorbă — răspunse repede Ortensia, cu privirile scăldate în lacrimi. Dar, e dela sine înțeles că...

Ce era dela sine înțeles? Că moartea bărbatului o lăsase nemângăiată? Lina Fiorenzo nu putea să înțeleagă nici în ruptul capului acest lucru și căută să ceară o lămurire dela soțului ei.

— La urma urmelor — zise Bartolino, dacă judecăm lucrurile așa cum sunt... i-a fost, oricum, bărbat...

— Bărbat, bărbat, — strigă Lina — Putea să-i fie tată.

— Și oare moartea tatălui nu e o lovitură cruntă?

— Bine dar Motta nu i-a fost Ortensiei nici măcar tată...

Lina avusese, de altfel, dreptate. În adevăr, Ortensia exagera.

Văduva băgase de seamă încă din primele trei luni ale logodnei lui Fiorenzo cu Lina, că pe Bartolino îl stânjenește vădit modul în care viitoarea sa soție evoca amintirea răposatului soț. Bietul băiat nu putea înțelege, cum se face că Lina care trăește atât de strâns legată de amintirea pretutindeni prezentă și deloc pălită a răposatului, s'a hotărât totuși să se remărite? Acasă își împărtășise de câteva ori neliniștea unchiului său, care încercase să-i împrăștie îndoielile. Îi spunea că sinceritatea Linei dovedește caracterul ei deschis și nu trebuie să-l supere pe Bartolino. Singur faptul că a hotărât să se remărite, e mărturie că amintirea celuilalt dăinuiește doar în spiritul și nicidecum în inima ei. Iată motivul pentru care nu se jenează să-l evocă neîncetat pe răposat în fața logodnicului ei. Nici acest argument nu-l liniștise însă pe Bartolino și Ortensiei nu-i scăpă acest lucru. Acum, avea toate motivele să creadă că în timpul voiajului de nuntă, așa numita nestinghereală a Linei accentuase suferințele băiatului. De aceea, cu prilejul vizitei de condoleanțe, Ortensia jucă rolul văduvei frânte de durere, nu atât pentru ochii Linei cât mai ales pentru aceia ai lui Bartolino.

Și își atinsese scopul. Bartolino Fiorenzo se simți atât de adânc mișcat de tragica suferință a văduvei, încât își contrazise pentru întâia oară soția, care se încumetase să tragă la îndoială sinceritatea disperării Ortensiei. O întrebă cu obraji arzând de indignare:

— Iartă mă, dar tu n'ai plâns oare atunci când..?

— Cum poți asemăna cazul meu cu acela al Ortensiei — îl întrerupse Lina. Înainte de toate, răposatul meu soț a fost...

— Tânăr, știu — încheiă Bartolino, pentru a nu îngădui femeii să rostească ea acest cuvânt.

— Am plâns și eu, firește — continuă Lina — am plâns, dar...

— Nu prea mult? — riscă Bartolino întrebarea.

— Mult, mult... în cele din urmă însă mi-am

revenit și am căutat să mă stăpânesc. Crede-mă Bartolino, Ortensia exagerează.

Bartolino însă nu vru să creadă aceasta. Ba mai mult, în inima lui se accentuă amărăciunea pe care o simțea, nu atât pentru soția lui, cât mai ales față de răposatul Taddei. Căci ajunsese între timp să și dea seama că ciudatele gândurile ale soției sale, sentimentele-i stranii, izvorăsc nu din personalitatea ei ci sunt fructul învățămintelor primului bărbat, care trebuie să fi fost un mare cinic. Iată, chiar acum, îl salută zâmbind batjocoritor, de câte ori Bartolino intră în salon...

* * *

Ah, nu putea să sufere fotografia aceea. Poza îl urmărea pretutindeni. O avea mereu în fața ochilor. Dacă se îndrepta spre odaia de lucru, fotografia lui Taddei râdea în urma lui și ridicându-și pălăria îi spunea pracă:

— Du-te fără frică! Aceea a fost înainte de a veni tu odaia mea. — știi, fără îndoială și tu? Ai transformat o acum în laborator, amice? Spor la muncă! Viii cu viii, morții cu morții!

Se ducea spre dormitor? Portretul lui Taddei îl urmărea și acolo. Îi râdea și grăia astfel:

-- Pofteste, pofteste, nu te jena. Noapte bună! Ești mulțumit de soția mea? Am educat-o bine, nu...? Viii cu viii, morții cu morții...

Bartolino își pierdu răbdarea. Toată casa era plină cu amintirea omului acela, întocmai ca și sufletul soției sale. Și pasnicul Bartolino trăia din această pricină într-o continuă frământare, pe care zadarnic încerca s'o împrăstie.

În cele din urmă căută să născocească felurite excentricități, numai ca s'o scoată pe Lina din obiceiurile ei nesuferite.

Atunci însă constată că aceste „obiceiuri”, Lina le luase abia în anii văduviei. Bonomul Taddei Cosimo nu cunoscuse niciun fel de imobilitate a obicinuitelor și disprețuia adânc toate percepțiile vieții burgheze. Așa că, Bartolino — după primele încercări de a părea original — fusese admonestat de Lina cu următoarele cuvinte:

— Vai, Bartolino, parcă l-ași vedea pe răposatul:

Dar bărbatul nu mai era dispus să abandoneze lupta. Își violă — în sensul strict al cuvântului — temperamentul, numai pentru a putea descoperi noi

nebunii amoroase. Dar orice făcea, până la urmă ieși la iveală că Lina le încercase toate cu răposatul, care trebuie să fi fost un afemeiat.

Bartolino se posomorî. Cu atât mai mult că Lina începu să descopere rostul acestor ghidușii. Dacă continuă astfel, Lina se va simți peste puțin întocmai ca pe vremea răposatului.

Și atunci . . . atunci Bartolino, pentru a-și potoli însăfârșit neliniștea mereu crescândă, puse la cale un plan meschin.

În realitate, vroia în primul rând să se răzbune pe bărbatul care și-o acaparase în întregime pe Lina lui și o ținea și acum în stăpânire, decât să-și înșele nevasta. Credea că planul fusese conceput numai de mintea lui; dar ca o circumstanță atenuantă vom aminti aici că el îi fusese sugerat cu încetul, pe neobservate, de femeia aceea care înainte de a se mărita, încercase zadarnic să-l sustragă cercetărilor științifice și laboratorului, câștigându-l în mrejele ei.

Pentru Ortensia Motta era totul un fel de răzbunare. Purtarea ei trăda o durere adâncă pentru faptul că e silită să comită o trădare tocmai față de cea mai bună prietenă. În același timp însă, lăsă ca Bartolino să ghicească sentimentele pe care ea i le purtase în adâncul inimii, încă înainte de a se mărita. . . . Zadarnic, e fatală dragostea aceasta!

În ce privește fatalitatea acestei iubiri, Bartolino nu se lăsă prea convins; și fiind un băiat de omenie, rămase mâhnit, ba chiar desiluzionat pentru că își atinse țelul cu atâta ușurință. Când rămase pentru câteva clipe singur în camera bătrânului Motta, își regretă adânc nesocotința și fapta meschină. Deodată, privirile i se opriră asupra unui mic obiect strălucitor, care zăcea pe covor lângă pat, de partea Ortensiei. Era un medalion, cu un lăntișor subțire de aur, care trebuie să fi căzut dela gâtul Ortensiei. Bartolino ridică medalionul ca să-l restituie femeii. Dar în așteptarea Ortensiei, degetele nervoase deschiseră fără voie capacul.

Se cutremură.

Portretul minuscul al lui Cosimo Taddei îl privea și din medalion.

Zâmbea, ridicându-și ca întotdeauna pălăria.

Din italienește de:

George Sbârcea.

NU UITAȚI CĂ

COLECȚIILE REVISTEI

„GAZETA ILUSTRATĂ”

de pe anii 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938 și 1939 sunt o podoabă pentru biblioteca Dv. Prețul unui volum broșat lei 200, legat în pânză lei 250 inclusiv porto.

COMENZILE LA

„GAZETA ILUSTRATĂ” CLUJ, STR. RUGULUI No. 44/a.

Pagină condusă de EUGENIA MUREȘANU, învățătoare

O poveste de demult

În țara crisantemelor, acolo unde florile cresc mai albe sub de azur, trăia un om care avea trei feciori.

Fiind pe patul de moarte, el chemă pe cei trei copii și le spuse:

— „Copiii mei, eu voi muri. Nu vă las altă avere decât pământul pe care să-l munciți cu credință. În el strămoșii mei au îngropat, de mult, o mare comoară pe care voi o veți găsi într'o zi. Săpând acest pământ și scormonindu-l ani de ani, veți găsi comoara pe care eu n'am găsit-o. Locul ei nu-l cunoaște nimeni. Acel ce va găsi-o, va fi stăpânul ei”.

După aceste vorbe, bătrânul închise ochii penodihna de veci. Copiii îl înmormântară și după aceea începură să sape cu multă râvnă pământul în care ascunsă comoara.

După ce săpă pe tot întinsul pământului și nu găsiră nimic, cei doi feciori mai mari, descurajându-se se supărară și părăsiră lucrul. Cel mic însă, văzând că pământul e bun pentru semănături, puse în el tot felul de cereale. Vara, când ele crescură, feciorul cel mic seceră și recolta fu destul de îmbelșugată.

Dar în toamna cealaltă, comoara îi apăru din nou în minte. Gândul, că dacă va săpa mai adânc pământul lăsat de părintele său, din care comoara avea să răsară numai pentru el, îl făcu să angajeze lucrători mai mulți, cari să-i dea ajutor. Când tot pământul fu răscolit și bine fărâmițat, feciorul nu se desamăgi. În rânduri drepte el semănă alte cereale. Într'adevăr, în vară, după ce le lucră cu credință, roadele fură mai multe. Și astfel, în fiecare toamnă,

pământul se rostogolea în valuri uriașe și adânci, în cari toți bolnavii erau bine măcinați, dar comoara strămoșilor, nu era nicăeri. În locul comorii nevăzute, feciorul harnic arunca saci întregi de semințe și în curând deveni cel mai mare cultivator. Hambarele lui se ridicau în văzduh ca niște creste de munți și năuntrul lor semințele îndesate așteptau să fie golite în saci și apoi trimise în toate țările lumii.

În acest timp, cei doi feciori mai mari, își căutau norocul prin porturi cărând mărfuri pentru câteva piese.

Ei nu bănuiau că sacii pe cari îi vedeau zilnic încărcăți pe vapoare, erau comoara pe care fratele lor cel mic o descoperise după o muncă de ani de zile.

Astfel, într'o zi, cei doi feciori auzind de îmbogățirea fratelui lor, plecară spre casa lui. Aci găsiră o lume nouă, de nerecunoscut, iar pământul părăsit de ei, acoperit cu valuri de spice aurite și svelte. Se hotărâră să lucreze și ei pământul.

După ani de zile, îngropând în adâncul lui sudoarea frunții lor, ajunseră și ei bogați.

— Căci comoara strămoșilor nu era decât pământul însuși, în bulgării căruia se aflau firele de aur din care se hrăneau spicele mănoase. Când mâna lor deveni scortosă de-atâta săpat, glasul părintelui lor se auzia de dincolo de pământ, șoptindu-le că orice muncă, pusă în slujba unei credințe, rodește comori.

Eugenia Mureșanu.

Jucați cu
încredere la

Loteria de Stat

COLECTURA OFICIALĂ

Sediul Central:

Cluj, Str. Regina Maria No. 46.

Incepe primăvara plină de speranțe !

La 15 și 18 Martie 1940

LOTERIA DE STAT

distribue jucătorilor săi :

1	câștig de	Lei	Cinci milioane
1	"	"	3.000.000
1	"	"	2.000.000
13	"	"	1.000.000

și numeroase câștiguri de Lei 400.000, 200.000,
100.000, 20.000, 10.000, 5.000, 1.000, etc.

Cumpărați lozuri din vreme!